

**Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің журналистика
факультетінде «6D050400 - Журналистика» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін орындалған
Калиаждарова Шынар Идрышевнаның «Қазақстан телеарналарының
даму тенденциялары мен инновациялық үлгісінің қалыптасуы» атты
ғылыми диссертациясына
ғылыми жетекші - филология ғылымдарының кандидаты, доцент
Алма Курманбаеваның
ПІКІРІ**

Зерттеу жұмысының өзектілігі

Жаңа технологиялар еліміздегі БАҚ саласына өзгерістер әкелді. Осыған орай ақпарат құралдары заман талабына сай жұмыс істеуге көшіп, нарықтағы саясаттары мен бағыттарын өзгертті. Осы уақытқа дейін бірнеше рет ақпараттық-технологиялық өзгерістен өткен қазақ телевизиясының даму тенденциялары ізденушінің негізгі нысаны.

Докторант Ш. Калиаждарова қазақ теледидарының цифрлық кезеңін зерттеп, телеөндірістегі техникалық және шығармашылық жаңа серпілістеріне тоқталады. Сондай-ақ цифрлық технологиялар жағдайында телеөндірістегі трансформациялық үрдістер: цифрлық хабар тарату инфрақұрылымы, нишалық арналар мен сегментке бөліну, Интернет арналардың пайда болу себептері мен даму көрсеткіштеріне зерттеу жасаған.

Ғылыми жұмыста телесаланың ақпараттық кеңістіктегі мазмұндық және пішіндік өзгерістеріне талдау жасалып, заманауи журналистиканың конвергенттік, мультимедиялық және интербелсенділік ерекшеліктері коммуникациялық тәжірибе нысаны ретінде қарастырылуынан көрінді. Отандық телеарналардың шығармашылықты жетілдірудегі менеджмент пен маркетинг мәселесі қозғалып, қазақстандық үлгісін ұсынады.

Докторант телеарналардың ерекше ақпараттық бәсекелестік ортада жұмыс істеп отырғандығына баса назар аударған. Көрерменнің тек отандық емес, шетел арналарын көруге мүмкіндіктері жоғары екендігін, түрлі контент ұсынатын бейнеплатформа қатарының көбеюі – телеөнім талаптарын күшейткендігін алға тартады. Осы мақсатты өзінің авторлық тұжырымдарын ұсынады.

Зерттеу нәтижелерінің негізделу деңгейі мен жаңашылдығы

Диссертациялық жұмыс тақырыбы және алға қойған міндеттердің барлығы ең негізгі мақсаттан туындаған. Докторанттың телесаладағы он бес жылға жуық тәжірибесі ғылыми жұмыстың тәжірибелік маңыздылығын арттырып тұрғандығын айта кеткеніміз жөн.

Ізденуші Қазақстан теленарығындағы өзекті мәселелерді сараптау арқылы бұған дейін мәлім болмаған теориялық тұжырымдарды айқындап, өз пайымдауларын нақты дәйектермен, мысалдармен жеткізген. Зерттеушінің диссертациялық жұмысқа тыңғылықты дайындалғандығын және осы бағытта

бірнеше жыл зерттеу жүргізгендігін байқаймыз. Оған дәлел – ғылыми жұмыстағы әр жылды қамтитын түрлі кесте мен сараптамалық деректер.

Докторант жұмысының тәжірибелік нәтижесін жарық көрген оқу құралдары арқылы айғақтаймыз. Оның бірі – «Телевизиялық хабар дайындау технологиясы» (2017), ал екіншісі – «Тележаңалық: тәжірибе» (2022). Оқу құралдары қолданысқа еніп, болашақ мамандар үшін көмекші құралға айналды.

Зерттеуші ғылыми жұмысын үш тарауға топтастырған. Бірінші бөлімде технологиялық инновация негізінде телехабар тарату жүйесінің дамуындағы ерекшеліктерге тоқталады. Осы тарауда қазақстандық телевизияның бүгінге дейінгі тарихи даму көрсеткіштерін, технологиялық жаңашылдықтарын саралап, алты кезеңге бөліп қарастырады. Әр кезеңдегі технологиялық және шығармашылық ізденістерді нақты мысалдармен көрсетеді. Сонымен қоса жұмыстың теориялық негізін анықтауда тележурналистиканы зерттеген М. Барманқұлов, Омашев, Б. Жақып, Қ. Тұрсын, К. Қабылғазы, Ә. Молдабеков, А. Бейсенқұлов, С. Барлыбаева, Ж. Әбдіжәділқызының, М. Абдраев, Н. Шыңғысова, Ұ. Есенбекова сынды ғалымдардың еңбектеріне жүгінеді.

Екінші тарауда уақыт талабынан туындаған телевизиядағы жаңа форматтар мен инновациялық жобалардағы шығармашылық ізденіске назар аударады. Қазақстан арналарындағы жаңа форматтар: ток-шоу, реалити-шоу, бейімделген форматтар (франчиза) және Интернет арқылы хабар таратудың артықшылығы мен кемшін тұстарына зерттеу жасайды. Уақыт талабына сай өзгеріске ұшыраған тележанрлар, Интернет платформа мен телевизиядағы жанрлардың бір-бірін толықтыру үрдісі де назардан тыс қалмады.

Сонымен қатар Ш. Калиаждарова телеарналардың Интернет ортаға бейімделу үрдісін зерделей келе, көрермен мен хабар таратушы арасындағы байланыс формасының өзгергендігін нақты мысалдармен көрсетеді.

Диссертациялық жұмыстың үшінші бөлімі телевизиялық шығармашылықты жетілдірудің қазақстандық үлгісін айқындауға бағытталған. Мұнда бүгінгі телевизиядағы менеджмент пен маркетингтің өзекті мәселелері қамтылып, телеарналарды дұрыс басқарып отырмыз ба деген сауалға жауап ізделеді. Елдегі салалық арна қатарының артуы, олардың медиакөңістіктегі орны, аудитория сұранысы туралы ерекше зерттеу мәліметтері ұсынылады.

Ізденуші телеөндірісте мобильді Интернет, Интернет заттардың (IoT-Internet of Things) дамуы, жасанды интеллекті, үлкен мәліметтер базасы (big data), виртуалды технологиялардың қазақстандық телеарналар қызметіндегі орнын нақты көрсетеді және болашағына болжам жасайды. Сонымен қоса осы тарауда автор бәсекелестік ортада телеөнімдерді таратудың және табысқа жетудің қадамдарын әлемдік тәжірибеге сүйене отырып ұсынады.

Ізденуші диссертациялық жұмыста телеөнімдерді зерттеумен айналысатын отандық және халықаралық «Media Metrix», «TNS Central Asia», «TALAP», Ұлттық Медиа Қауымдастығының деректеріне айрықша мән берген.

